

НОВООТКРИТА СТАНЦИЯ НА ПЪТЯ „ЕСКУС – ФИЛИПОПОЛ”

Методи Бинев

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий”

Пътят „Ескус – Филипопол” е осъществявал една от най-преките връзки между Дунавския лимес и провинция Тракия. Той е пресичал Хемус през днешния Троянски проход. Проучването му е свързано с точното му трасиране и локализирането на обслужващите го обекти. Една от най-слабо изследваните отсечки е планинската част на пътя, между станциите **Ad radices** (локализирана при с. Бели Осъм) и **Sub radices** (с. Христо Даново), отбелязани в **Tabula Peutingeriana** от IV в. от н.е.¹ Според този извор, между посочените две съоръжения се е намирала станция **Montemno**. Същата, с видоизмененото име **Emon**, се среща и в **Ravennatis Anonimi Cosmographia**². Опит за локализация на въпросното съоръжение правят редица изследвачи. Името **Montemno** се среща върху надпис от 234 г. от н.е., открит, според В. Аврамов, в района на Спасителния дом (м. „Беклемето”), поради което той ситуира станцията там³. Тази хипотеза е потвърдена с археологически материали от м. „Карцовия бук”. Други учени оспорват това твърдение и предлагат свои варианти за местонахождението на съоръжението.

Нов опит да се изяснят въпросите, които имат отношение към проучването на планинския участък от пътя, са проведените през лятото на 1997 г. теренни обхождания и сондажни проучвания в района на Троянския проход. Те са част от програмата на комплексната научна експедиция „Централен Балкан'97” с ръководител ст.н.с. д-р Йордан Алексиев и зам. ръководител Иван Христов.

Част от проучванията бяха съсредоточени в района на „Беклемето”, където се установи съществуването през римската епоха на малка сграда, обслужвала преминаващите през прохода пътници. Оттам презпланинският път се е насочвал на юг-югоизток, преминавал е билото на Стара планина и е водел към м. „Курт Хисар”, като е минавал източно от едноименния връх и е слизал към равната платовидна м. „Влашки мандри”. Непосредствено отдясно на трасето бяха открити основите на силно разрушена антична постройка.

След извършването на сондажни проучвания на този обект и обходи в околностите му се разкри разнообразен керамичен материал, въз основа на който могат да се направят следните изводи:

1. В м. „Влашки мандри” вероятно се е намирала пътна станция тип **mansio**, която е включвала основна сграда (непосредствено до пътя) и обекти (вероятно укрепени пунктове), разположени в близост до нея – на вр. „Курт хисар” и вр. „Сиврията”. Най-близък паралел съоръжението намира в проучената от М. Маджаров станция **Viamata**⁴.
2. Най-ранните археологически материали от римската епоха датират от I в. от н.е. Заедно с това, от епиграфски паметник, открит при с. Михилци, Карловско, се разбира, че в 61 г. от н.е. император Нерон е наредил по всички важни военни пътища да се построят станции. На тази база може да се допусне, че изследваното крайпътно съоръжение е било построено в първите години от покоряването на тракийските земи от Рим. Като вариант за долна граница на започване на този процес може да се предположи въпросната 61 г.
3. Въз основа на характера на откритото съоръжение може да се допусне и дислоцирането в него на военна част за охрана на пътя.

4. При проучването на станцията в м. „Влашки мандри” се откри културен пласт от тракийската епоха. Тракийско присъствие бе регистрирано и в м. „Карцовия бук” при „Беклемето”, което говори за двойно обезпечаване на пътя още от предримско време. За използване на трасето през тази епоха говори и откритият монетен материал, а косвено и надписът от **емпорион Пистирос**, който дава информация за събирането на мита по пътищата на Одриското царство ⁵. Това потвърждава мнението, че римляните организират утвърдени вече и заварени от тях пътни трасета.

5. Относно локализацията на пътна станция **Montemno**, на този етап от проучването категоричен отговор е трудно да се даде. Все пак, нейното име, което съдържа корена **mont-**, най-точно отговаря на географското положение на разглежданата **mansio** в района на връх „Курт хисар” от планинската верига на Стара планина (Хемус). Ситуирана по този начин, станцията позволява да се осъществи пълен контрол на този участък от пътя „Ескус – Филипопол” с неголям брой хора. Засега следи от друго, по-голямо крайпътно съоръжение в тази част на Троянския проход не са открити, което дава основание името **Montemno** да бъде обвързано с изследвания по-горе обект.

БЕЛЕЖКИ

1. **Tabula Peutingeriana**. В: Латински извори за българската история. Т. 1, 1958 г., с. 26.
2. **Ravennatis Anonimi Cosmographia**. В: Латински извори за българската история. Т. 1, 1958 г., с. 394-395.
3. **Аврамов, В.** Траяновия път от Карпатите за Пловдив. В: Известия на Археологическото дружество. Т. 4, 1914 г., с. 227-237.
4. **Маджаров, М.** Римската станция Виамата на пътя Филипопол – Ескус. В: сп. Археология, кн. 2, 1985, 36-45.
5. **Velkov, V., Domaradzka, L.** Kotus I (383/2-359) et l'emporion Hellenique 118, 1994, 1-15 (p. 24).